

- teacher)', *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, Kyiv, № 69, Т. 2, s. 169-173.
4. Moliako, VO 2004, 'Psykhologhiia tvorchosti – nova paradyhma doslidzhennia konstruktivnoi diialnosti liudyny (Psychology of creativity – a new paradigm for the study of constructive human activity)', *Praktychna psykhologhiia ta sotsialna robota*, Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. Ivana Franka, № 8, s. 1-4.
  5. Putrov, SIu 2014, 'Filosofskyi pohliad na liudynoorientovani tekhnolohii zmitsnennia ta vidnovlennia zdorovia (Philosophical view of human-oriented technologies for strengthening and restoring health)', *Politychnyi visnyk : zb. nauk. pr.* Kyiv : Vadeks, № 75, s. 113-120.
  6. Sakun, AV 2014, 'Myslennia v evoliutsii sotsialnoho buttia: kontent informatsii ta znannia (Thinking in the evolution of social being: information content and knowledge)', *Naukove piznannia: metodolohiia ta tekhnolohiia*, Kyiv, № 1(32), s. 112-117.
  7. Sikora, YaB, Yatsenko, OI & Pohrebniak, MH 2024, 'Virtualna realnist yak instrument adaptivnoho navchannia v tsyfrovomu osvitnomu seredovyshchi (Virtual reality as a tool for adaptive learning in a digital educational environment)', *Akademichni vizii*, Kyiv, № 28, s. 1-12.
  8. Slipchyshyn, LV 2014, 'Dukhovnyi vymir vzaiemodii liudyny z tekhnosferoiu (The spiritual dimension of human interaction with the technosphere)', *Novi tekhnolohii navchannia : nauk.-metod. zbirnyk. Instytut innovatsiinykh tekhnolohii zmistu osvity MON Ukrainy*, Kyiv, № 81, s. 182-186.
  9. Chumak, OV 2015, *Innovatsiina diialnist yak chynnyk rozvytku suspilstva v umovakh hlobalizatsii (Innovative activity as a factor in the development of society in the conditions of globalization)*. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata filosofskykh nauk, Zaporizhzhia : Zaporizkyi natsionalnyi un-t, 224 s. Dostupno : <http://phd.znu.edu.ua/page/dis/05_2015/Chumak_dis.pdf>. [1 Lystopad 2024].

DOI 10.33930/ed.2019.5007.51(10-12)-6

УДК 316.7:111:504.03

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ

THE EVOLUTION OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: SOCIO-PHILOSOPHICAL ASPECTS

В. І. Поліщук

Актуальність теми дослідження. Концепція сталого розвитку є однією з ключових парадигм сучасної наукової думки, яка об'єднує економічні, екологічні та соціальні аспекти. В умовах прискореного технологічного розвитку, зростання населення та інтенсивного використання природних ресурсів питання збалансованого розвитку набуває критичного значення.

В умовах глобальних екологічних і соціальних криз, таких як пандемія COVID-19 та війна в Україні, яка почалася у 2022 році. Ці події посилюють соціальні та економічні нерівності,

Urgency of the research. The concept of sustainable development is one of the key paradigms of modern scientific thought, integrating economic, environmental, and social aspects. In the context of accelerated technological development, population growth, and intensive use of natural resources, the issue of balanced development becomes critically important.

Global environmental and social crises, such as the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine that began in 2022, have exacerbated social and economic inequalities, worsened the state of the global ecosystem, and highlighted the importance

погіршили стан глобальної екосистеми та підкреслили важливість міжнародної співпраці у вирішенні глобальних проблем. У сучасних умовах концепція сталого розвитку отримує новий імпульс у контексті необхідності комплексної інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів розвитку, що стає головною передумовою для довготривалого збереження людської цивілізації та природних ресурсів.

Постановка проблеми. Сучасна концепція сталого розвитку постає як відповідь на низку глобальних викликів, зокрема економічних, соціальних та екологічних. Традиційні моделі економічного зростання, орієнтовані на максимальне використання ресурсів, призводять до погіршення стану навколишнього середовища, соціальних нерівностей і економічної нестабільності. Основна проблема сталого розвитку полягає в необхідності знайти баланс між задоволенням потреб сучасного покоління та збереженням ресурсів для майбутніх поколінь.

Глобальні виклики, як-от пандемія COVID-19 та війна в Україні, посилили ці проблеми, підкресливши важливість інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів розвитку. Вирішення цих проблем потребує міждисциплінарного підходу та розробки нових стратегій, здатних забезпечити тривалий та гармонійний розвиток людства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція сталого розвитку широко досліджувалась багатьма науковцями. Звіт "Межі зростання" (1972) Донелли й Денніса Медоуз, Йоргена Рандерса та Вільяма Беренса вперше наголосив на обмеженості ресурсів планети. Ерлех Шумахер у "Мале – це прекрасно" (1973) запропонував людоцентричний підхід до економіки, а Елвін Тофлер у "Третій хвилі" (1980) розглянув адаптацію до швидких змін у суспільстві. Звіт Брундтланд "Наше спільне майбутнє" (1987) закріпив поняття сталого розвитку на міжнародному рівні. Р. Костанца, Г. Дейлі та Дж. Лавлок висвітлили екологічну економіку й збереження ресурсів, а З. Халл і Г. Йонас дослідили етичну відповідальність перед

of international cooperation in addressing global challenges. In modern conditions, the concept of sustainable development gains new momentum, emphasizing the need for comprehensive integration of environmental, social, and economic aspects of development, which becomes the main prerequisite for the long-term preservation of human civilization and natural resources.

Target setting. The modern concept of sustainable development emerges as a response to a series of global challenges, particularly economic, social, and environmental. Traditional models of economic growth, focused on maximizing resource use, lead to environmental degradation, social inequalities, and economic instability. The main issue of sustainable development lies in the need to find a balance between meeting the needs of the current generation and preserving resources for future generations.

Global challenges, such as the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine, have intensified these issues, emphasizing the importance of integrating environmental, social, and economic aspects of development. Addressing these problems requires a multidisciplinary approach and the development of new strategies capable of ensuring the long-term and harmonious development of humanity.

Actual scientific researches and issues analysis. The concept of sustainable development has been widely studied by many scholars. The report "The Limits to Growth" (1972) by Donella and Dennis Meadows, Jørgen Randers, and William Behrens first emphasized the planet's limited resources. E. F. Schumacher in "Small Is Beautiful" (1973) proposed a human-centered approach to economics, while Alvin Toffler in "The Third Wave" (1980) examined society's adaptation to rapid changes. The Brundtland Report "Our Common Future" (1987) established the notion of sustainable development at the international level. R. Costanza, H. Daly, and J. Lovelock highlighted ecological economics and resource conservation, while Z. Hull and H. Jonas explored ethical

майбутніми поколіннями. А. Папузіньський систематизував філософські парадигми сталого розвитку, виділивши прагматичний, консервативний та системний підходи. А. Фергус, Дж. Роуні, Ю. Габермас і М. Фуко підкреслили важливість дискурсу в сталому розвитку. Внесок Г. Нерсесян і С. Гордіджина акцентує на регулюванні корпоративної соціальної відповідальності..

Постановка завдання. Дослідити еволюцію концепції сталого розвитку з філософської точки зору, зокрема, її соціально-філософські аспекти, та визначити їхнє значення для забезпечення гармонійного розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу. Розглянуто еволюцію концепції сталого розвитку від її історичних витоків до сучасних парадигм. Проаналізовано вплив глобальних криз на досягнення цілей сталого розвитку та інтеграцію екологічних, економічних і соціальних вимірів у процес прийняття рішень. Значна увага приділяється корпоративній соціальній відповідальності (КСВ) як етичному компоненту бізнесу та її ролі у сталому розвитку.

Висновки. Концепція сталого розвитку є ключовою для забезпечення довгострокового розвитку людства. Її інтеграція в соціальну філософію дозволяє забезпечити гармонійний розвиток, що враховує економічні, соціальні та екологічні аспекти.

Міжнародні ініціативи, такі як Конференція ООН 1992 року та Хартія Землі, сприяли утвердженню концепції сталого розвитку на глобальному рівні, акцентуючи на інтеграції всіх аспектів розвитку. Філософські підходи до сталого розвитку, представлені в працях сучасних дослідників, варіюються від прагматичних до системних, пропонуючи різні шляхи досягнення гармонійного розвитку.

Концепція сталого розвитку підкреслює важливість соціальної рівності та справедливого розподілу ресурсів, що є ключовими для довготривалого розвитку людства. Її інтеграція в економічні та екологічні аспекти забезпечує стійкість розвитку, а філософська рефлексія сприяє подальшо-

responsibility towards future generations. A. Papuziński systematized the philosophical paradigms of sustainable development, identifying pragmatic, conservative, and systemic approaches. A. Fergus, J. Rowney, J. Habermas, and M. Foucault emphasized the importance of discourse in sustainable development. Contributions by G. Nersesyan and S. Gordidzhin focus on the regulation of corporate social responsibility.

The research objective. To examine the evolution of the concept of sustainable development from a philosophical perspective, particularly its socio-philosophical aspects, and to determine their significance for ensuring the harmonious development of society.

The statement of basic materials. The evolution of the concept of sustainable development is examined from its historical origins to modern paradigms. The impact of global crises on achieving sustainable development goals and the integration of environmental, economic, and social dimensions into decision-making processes is analyzed. Special attention is given to corporate social responsibility (CSR) as an ethical component of business and its role in sustainable development.

Conclusions. The concept of sustainable development is key to ensuring the long-term development of humanity. Its integration into social philosophy enables harmonious development that considers economic, social, and environmental aspects.

International initiatives, such as the 1992 UN Conference and the Earth Charter, have contributed to establishing the concept of sustainable development on a global level, emphasizing the integration of all aspects of development. Philosophical approaches to sustainable development, presented in the works of contemporary researchers, range from pragmatic to systemic, offering various paths to achieving harmonious development.

The concept of sustainable development underscores the importance of social equality and the fair distribution of resources, which are essential for the long-term development of humanity. Its integration into economic and environmental aspects ensures development sustainability, while philosophical reflection facilitates further theoretical and

му теоретичному та практичному осмисленню цієї концепції як соціального та етичного імперативу.

Філософський аналіз сталого розвитку є важливим елементом для подальших досліджень і практичної реалізації цієї концепції.

Ключові слова: сталий розвиток, соціально-філософські аспекти, глобальні виклики, корпоративна соціальна відповідальність, гармонійний розвиток.

practical understanding of this concept as a social and ethical imperative.

Philosophical analysis of sustainable development is a crucial element for further research and practical implementation of this concept.

Keywords: sustainable development, socio-philosophical aspects, global challenges, corporate social responsibility, harmonious development.

Актуальність теми дослідження. Концепція сталого розвитку є однією із найактуальніших і найпоширеніших тем сучасної наукової, соціально-філософської думки. Традиційні моделі економічного зростання, орієнтовані на максимізацію прибутку та ресурсоспоживання, більше не є стійкими, оскільки вони ведуть до виснаження ресурсів та погіршення якості навколишнього середовища. У зв'язку з цим, сталий розвиток, як концепція, спрямована на задоволення потреб сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь, пропонує комплексний підхід до вирішення цих проблем.

Особливо актуальним стало обговорення сталого розвитку в умовах нових глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19, що вразила світ у 2020 році, та війна в Україні, яка почалася у 2022 році. Ці події посилили соціальні та економічні нерівності, погіршили стан глобальної екосистеми та підкреслили важливість міжнародної співпраці у вирішенні глобальних проблем. Пандемія виявила вразливість сучасних систем охорони здоров'я, соціального забезпечення та економіки, підкресливши необхідність переходу до більш стійких моделей розвитку. Війна в Україні додатково загострила екологічні проблеми та стала викликом для міжнародної системи безпеки і сталого розвитку, що вимагає перегляду існуючих стратегій у цій сфері.

У сучасних умовах концепція сталого розвитку отримує новий імпульс у контексті необхідності комплексної інтеграції екологічних, соціальних та економічних аспектів розвитку, що стає головною передумовою для довготривалого збереження людської цивілізації та природних ресурсів. Це ставить перед суспільством питання не лише раціонального використання природних ресурсів, але й необхідності формування соціально відповідального бізнесу та підтримки нових моделей соціально-економічного устрою, що враховують екологічні та соціальні вимоги.

Постановка проблеми. В умовах глобальних екологічних, економічних та соціальних викликів людство вимушене шукати шляхи забезпечення гармонійного розвитку, який би задовольняв потреби сучасного покоління, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Дана концепція, яка була вперше офіційно сформульована у звіті комісії Брундтланд "Наше спільне майбутнє" у 1987 році, інтегрує економічні, екологічні та соціальні виміри, створюючи базу для комплексного підходу до розвитку суспільства.

У статті розглядаються ключові праці та концептуальні підходи, які вплинули на розвиток і формування ідеї сталого розвитку. Особлива увага приділяється аналізу впливових публікацій, таких як звіт "Межі зростання", праці Ерлеха Шумахера, Елвіна Тофлера. Важливість цих робіт полягає не лише у висвітленні критичних проблем, пов'язаних із необмеженим економічним і

демографічним зростанням, але й у пропонуванні нових філософських та соціальних підходів до вирішення цих проблем.

Подальший розвиток ідей сталого розвитку на глобальному рівні, зокрема через такі ініціативи як Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку 1992 року, сприяв утвердженню концепції сталого розвитку як провідної парадигми сучасності. У філософському контексті дослідження гармонійного суспільного розвитку набуло нового значення, інтегруючи історичні, соціальні та етичні виміри.

З початку 2020-х років концепція сталого розвитку зіткнулася з новими глобальними викликами, серед яких особливе місце займають пандемія COVID-19 та війна в Україні. Ці події підкреслили необхідність зміцнення міжнародної співпраці та розробки політик, що враховують взаємозв'язок між екологічними, економічними та соціальними аспектами розвитку. Дослідження 2020-2024 років також висвітлюють важливість інвестиційної політики сталого розвитку та освіти для сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція сталого розвитку знайшла широке відображення у працях багатьох науковців, які внесли значний вклад у її розвиток. Перші серйозні кроки були зроблені у звіті “Межі зростання” (1972) Донелли Медоуз, Денніса Медоуз, Йоргена Рандерса та Вільяма Беренса, де вони звернули увагу на обмеженість ресурсів планети. Ерлех Шумахер у праці “Мале – це прекрасно” (1973) запропонував людоцентричний підхід до економіки. Елвін Тофлер у своїй книзі “Третя хвиля” (1980) розглянув необхідність адаптації до швидких змін у суспільстві.

Звіт Брундтланд “Наше спільне майбутнє” (1987) закріпив термін “сталий розвиток” на міжнародному рівні. Подальші дослідження таких учених, як Р. Костанца, Г. Дейлі та Дж. Лавлок, висвітлили екологічну економіку і важливість збереження природних ресурсів. Польський дослідник З. Халл і німецький філософ Г. Йонас зосередили увагу на етичних аспектах сталого розвитку, підкреслюючи відповідальність перед майбутніми поколіннями.

А. Папудзинський, систематизувавши філософські парадигми сталого розвитку, виокремив прагматичну, консервативну та системну версії підходів до цієї концепції. Дослідження А. Фергуса, Дж. Роуні, а також праці Ю. Габермаса і М. Фуко зосереджені на важливості дискурсу та комунікативної дії у формуванні сталого розвитку.

Важливу роль у розвитку корпоративної соціальної відповідальності та її впливу на сталий розвиток підкреслили у своїх дослідженнях Г. Нерсесян і С. Гордіджин, які акцентували увагу на необхідності регулювання соціально відповідальних практик бізнесу на державному рівні.

Постановка завдання. Дослідити еволюцію концепції сталого розвитку, від історичних витоків до сучасних філософських та соціальних парадигм, висвітлити її ключові аспекти та значення для сучасного суспільства. Вивчення філософських підходів до сталого розвитку дозволяє глибше зрозуміти не лише основні принципи цієї концепції, але й визначити її роль у забезпеченні стійкого та гармонійного розвитку людства.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо низку впливових публікацій, що посприяли розвитку концепції сталого розвитку та її різних аспектів. Звіт “Межі зростання” (The limits to growth) [10], опублікований у 1972 році Донеллою Медоуз, Деннісом Медоузом, Йорженом Рандерсом та Вільямом В. Беренсом III на замовлення Римського клубу, став одним із перших ґрунтовних досліджень, в якому висвітлено потенційні наслідки необмеженого економічного та

демографічного зростання для обмежених природних ресурсів планети. Зазначена праця заклала основу для подальших наукових розвідок в контексті сталого розвитку, акцентуючи увагу на необхідності контролю над зростанням задля збереження ресурсів.

У 1973 році Ерлех Шумахер видає книгу “Мале - це прекрасно: вивчення економіки так, ніби люди мають значення” (Small Is Beautiful: A Study of Economics As If People Mattered), у якій критикувалися західні економічні політики та пропонувалася філософія “економіки якби люди мали значення” [13]. Ця праця наголошувала на важливості малих масштабів, децентралізації та екологічної стійкості, додаючи людський і соціальний виміри до концепції сталого розвитку. “Маленьке — це прекрасне” стала класикою — у 1995 році Times Literary Supplement обрала її як одну зі 100 найвпливовіших книг із 1945 року. Також варто пригадати, що у 1980 році Елвін Тофлер у книзі “Третя хвиля” описує три великі суспільні зміни, наголошуючи на важливості адаптації суспільства до швидких змін та впровадження інноваційних підходів до управління ресурсами, що підкреслює важливість гнучкості та адаптивності у підходах до розвитку [14].

У 1987 році Світова комісія з навколишнього середовища та розвитку (WCED), також відома як комісія Брундтланд, опублікувала звіт “Наше спільне майбутнє”, у якому вперше було введено поняття “сталий розвиток” (sustainable development) [18]. Відповідно до визначення, наведеного у цій праці, сталий розвиток є таким розвитком, що задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Цей звіт відіграв ключову роль у формуванні сучасного розуміння концепції сталого розвитку.

Хоча, як ми вже зазначили вище, доповідь Брундтланд “Наше спільне майбутнє” зазвичай вважається початком обговорення питань сталості та сталого розвитку, ці концепції були і залишаються вплетеними в деякі основні виклики, такі як зростання населення, деградація та виснаження ресурсів, зміни у суспільствах та технологічний розвиток [18].

У 1992 році Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку (саміт в Ріо-де-Жанейро) опублікувала Хартію Землі, що окреслює побудову справедливого, стійкого та мирного глобального суспільства у 21 столітті. План дій “Порядок денний 21” із сталого розвитку визначив інформацію, інтеграцію та участь як ключові будівельні блоки, які допоможуть країнам досягти розвитку, що визнає ці взаємопов'язані опори. Крім того, “Порядок денний 21” наголошує, що широка участь громадськості в прийнятті рішень є фундаментальною передумовою для досягнення сталого розвитку [17].

Ріо-де-Жанейрська декларація стала величезним стрибком вперед: вперше світ погодився на порядок денний зі сталості [17].

Саміт зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002) оцінював досягнення, зроблені з моменту Саміту Землі 1992 року, і прийняв Йоганнесбурзький план впровадження, який визначав конкретні заходи для реалізації цілей сталого розвитку. У результаті конференції ООН зі сталого розвитку (Ріо+20) в Ріо-де-Жанейро 2012 року, прийнято документ “Майбутнє, якого ми прагнемо” (The Future We Want), який підтвердив зобов'язання країн щодо сталого розвитку і започаткував процес розробки цілей сталого розвитку (ЦСР).

Також варто зазначити про прийняття Цілей сталого розвитку (ЦСР) в рамках Порядку денного на період до 2030 року на саміті ООН у Нью-Йорку (2015). Ці цілі замінили Цілі розвитку тисячоліття і стали основою для глобальних зусиль щодо сталого розвитку на наступні 15 років.

Кожен із вищезгаданих документів і самітів зробив вагомий внесок у розвиток концепції сталого розвитку, визначивши конкретні завдання та механізми їх реалізації на глобальному рівні.

В останні роки, й сьогодні, значна увага у дослідженнях сталого розвитку була приділена питанням впливу глобальних криз, зокрема війни в Україні (2022) та таких як пандемія COVID-19 та зміни клімату, на досягнення цілей сталого розвитку (ЦСР). Наприклад, дослідження, проведені ООН та Всесвітнім економічним форумом, виявили, що пандемія значно вплинула на прогрес у досягненні ЦСР, особливо в галузях охорони здоров'я, освіти та економічного розвитку. Водночас, криза стала каталізатором для інноваційних підходів до управління ресурсами та розвитку стійких економічних моделей.

Зокрема, у звіті ООН (Sustainable Development Goals Report 2021) наголошується на важливості інтеграції питань здоров'я, соціальної справедливості та економічної стійкості у програми відновлення після пандемії. Це дослідження підкреслює необхідність зміцнення міжнародної співпраці та розробки політик, що враховують взаємозв'язок між екологічними, економічними та соціальними аспектами розвитку.

Війна в Україні, яка розпочалася у 2022 році, значно вплинула на досягнення цілей сталого розвитку як в Україні, так і в глобальному контексті. Конфлікт спричинив серйозні соціальні, економічні та екологічні наслідки, які потребують уваги та інтеграції у програми сталого розвитку.

У контексті академічної, філософської традиції, питання гармонійного суспільного розвитку постає як один із фундаментальних принципів, що сягає своїм корінням у давнину людської цивілізації. Від найдавніших часів людина була наділена екзистенційним покликанням реалізовувати своє буття у просторі суспільного співжиття через досягнення стану евдемонії, тобто щастя, добробуту та злагоди. Ця ідея знайшла своє відлуння у рефлексіях Омара Хайяма, який постулював, що метою творіння є саме людина як джерело знань та прозріння, а отже, на неї покладається онтологічна відповідальність за створення умов для повноцінної актуалізації свого екзистенційного потенціалу.

У сучасному соціокультурному дискурсі [1] концепція сталого розвитку постає як провідна парадигма досягнення суспільного благополуччя. Варто зауважити, що хоча структурно-інституційна сутність сталого розвитку інкорпорує економічні та екологічні компоненти, саме соціальний контекст відіграє визначальну роль. Дана концепція зорієнтована на створення умов для соціальної рівності та рівноправного суспільного устрою, що є необхідним для забезпечення справедливого розподілу ресурсів та задоволення людських потреб.

У контексті дослідження соціально-філософських аспектів сталого розвитку варто звернути увагу на питання корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) як етичного компоненту бізнесу. Дослідження показують, що ефективність розвитку КСВ у країнах Європейського Союзу зумовлена наявністю сильної законодавчої бази, що регулює цю сферу. Аналіз існуючої правової та нормативної бази регулювання КСВ на міжнародному рівні та в Україні дозволяє виявити відмінності у підходах до державного регулювання соціально відповідальної поведінки бізнесу. Особлива увага приділяється ролі державних органів у сприянні розвитку КСВ та підтримці бізнесу у впровадженні етичних стандартів [4]. Наприклад, аналітичний звіт "Global CSR Trends 2023" від компанії Deloitte показує, що компанії все більше інтегрують принципи сталого розвитку у свої бізнес-моделі. Це включає не лише екологічні ініціативи, але й заходи, спрямовані на забезпечення соціальної рівності та покращення умов праці [6].

Відзначимо, що історія містить численні спроби мислителів концептуалізувати ідеальну модель гармонійного суспільства. Антична філософська традиція, представлена, зокрема, Платоном, розглядала ідею “ідеальної держави”. У середньовічній думці домінувала ідея божественного порядку, тоді як в епоху Відродження та Нового часу мислителі, такі як Н. Макіавеллі, Ф. Бекон, Т. Мор, Т. Кампанелла, А. Сен-Сімон та Ш. Фур'є, розробляли утопічні моделі раціонального суспільного устрою. Німецька класична філософія, зокрема представлена І. Кантом та Г. Гегелем, рефлексувала про суспільне буття крізь призму світового духу, а марксистська традиція, репрезентована К. Марксом та Ф. Енгельсом, визначала закони суспільного розвитку на засадах діалектичного матеріалізму.

У сучасну епоху концепції індустріального, постіндустріального, технократичного та інформаційного суспільства, розроблені такими мислителями, як Е. Тофлер, Д. Бел та З. Бжезинський, акцентують на нових викликах та загрозах для суспільного розвитку. Сьогодні необхідність досягнення сталого розвитку вимагає інтеграції економічних, соціальних та екологічних вимірів, а також нового рівня колективної свідомості та дій [9].

Проте історичний досвід свідчить, що суспільства часто виявляються нездатними повністю реалізувати теорії сталого розвитку через обмеженість людського розуму та практичні труднощі. В умовах сучасних криз сталий розвиток стає дедалі актуальнішим, вимагаючи нового підходу до організації суспільного буття.

Філософія сталого розвитку постає як необхідна форма просвітництва [9], що має на меті розпізнавання, аналіз та інтерпретацію онтологічних, антропологічних, аксіологічних та історіософських припущень, які лежать в основі наукових чи академічних тез і теорій, розроблених економістами, юристами, політологами та педагогами у сфері сталого розвитку. Ця філософська рефлексія покликана звільнити згаданих фахівців від будь-якої наївності щодо прихованих передумов, які детермінують їхні ідеї, а також сприяти процесу самовизначення людства, людського соціуму та місця людини у світі.

Відповідно, філософія сталого розвитку є необхідною умовою для підвищення теоретичної та методологічної самосвідомості серед різноманітних суб'єктів, залучених до проблематики сталого розвитку. Важливим кроком у цьому напрямку є розробка типології відповідних філософських концептуалізацій сталого розвитку, представлених у науковій літературі.

Окрім аналізу та розкриття фундаментальних припущень, філософія, в згаданому контексті, сприяє формуванню критичного мислення та саморефлексії серед дослідників та практиків, що дозволяє більш усвідомлено підходити до вирішення проблем сталого розвитку. Вона також уможлиблює інтеграцію різних наукових підходів та дисциплінарних перспектив, що є вкрай важливим для комплексного розуміння та вирішення екологічних, економічних і соціальних викликів. Таким чином, філософія сталого розвитку виконує роль методологічного та теоретичного просвітництва, що є ключовим для досягнення ефективного та довгострокового сталого розвитку.

Розглядаючи соціально-філософські основи концепції сталого розвитку, зокрема, їх зв'язок із сучасними цивілізаційними процесами принагідно буде згадати статтю польського дослідника З. Халла [8]. Дослідник розмежовує соціальні та філософські умови сталого розвитку, детально аналізуючи їхні впливи, а також робить спробу їх оцінити з позицій позитивного чи негативного впливу на темп розвитку.

Суттєвою є думка автора про домінування негативних умов, які блокують і гальмують процес сталого розвитку; необхідність комплексного підходу до розвитку, який враховує не тільки економічні, але й екологічні та соціальні вимоги; важливість інтеграції цих аспектів для забезпечення тривалого розвитку без руйнування природних ресурсів.

Філософські умови сталого розвитку визначаються як ідеї, концепції та світоглядні переконання, які впливають на усвідомлене господарювання природою та її перетворення в процесі цивілізаційного розвитку. До позитивних умов можна віднести філософські ідеї, що розглядають природу і людину як єдине ціле, підкреслюють необхідність цілісного підходу до пізнання та управління, і критикують домінуючу економічну парадигму розвитку, що ґрунтується на постійному зростанні. З іншого боку, так звані негативні філософські умови включають концепції, що відокремлюють людину від природи, трактують природу як об'єкт експлуатації, та пропагують необмежене зростання.

З. Халл наголошує на необхідності інтерналізації позитивних філософських ідей, які можуть стимулювати реалізацію проектів сталого розвитку [8]. Це вимагає колективних зусиль та часу, а також критичного перегляду існуючих економічних та соціальних моделей. У підсумку, концепція сталого розвитку має стати інтегральною частиною соціально-філософських досліджень, що враховують не тільки економічні та екологічні аспекти, але й соціальні та етичні виміри, необхідні для забезпечення гармонійного розвитку суспільства в довгостроковій перспективі.

Аналітичні студії З. Халла охоплювали дискурси економістів, соціологів та політологів, які артикульовані в державних документах, представлені в екологічних студіях неурядових організацій, провідних документах ООН та програмах глобальних природоохоронних інституцій. Результатом ґрунтовного дослідження стало виявлення значних дивергенцій у концептуалізаціях сталого розвитку, з такою широкою варіативністю приписуваних йому атрибутів, що ввело необхідність розрізняти три окремі філософсько-епістемологічні парадигми сталого розвитку замість однієї універсальної [11, с. 111].

Вищезгадані розвідки експліцитно демонструють суттєві відмінності у підходах до дефініціювання та концептуалізації сталого розвитку в різних наукових дисциплінах та інституційних контекстах. Це засвідчує, що концепт сталого розвитку є мультиверсним та поліфонічним, вимагаючи розгляду з різноманітних епістемологічних перспектив та методологічних ракурсів. Філософія сталого розвитку має інкорпорувати не лише екологічну та економічну проблематику, але й соціокультурні та політичні виміри, забезпечуючи голістичну та системну концептуалізацію цього процесу. Три філософські парадигми сталого розвитку, окреслені З. Халлом, репрезентують диверсифікацію акцентів та фокусів, що різними агентами покладаються на різні аспекти даної концепції. Це уможлиблює глибше осягнення комплексності та мультиваріантності сталого розвитку, а також підкреслює необхідність міждисциплінарного та трансверсального підходу до його дослідження та імплементації.

Польський дослідник А. Папудзинський пропонує детальну типологію філософій сталого розвитку, що включає прагматичну, консерваторську та системну версії [11, с. 111-113]. Опираючись на роботу дослідника, можна зазначити, що прагматична філософія сталого розвитку є найближчою до принципів, закладених у період з 1972 по 1987 роки, від Конференції ООН у Стокгольмі до роботи Комісії Брундтланд. Вона передбачає баланс між економічним зростанням та екологічними обмеженнями для забезпечення високої якості життя.

Основними вимогами цієї філософії є дотримання екологічних обмежень у виробничій діяльності та встановлення рівня споживання, який не підриває основні елементи якості життя, забезпечуючи раціональне використання ресурсів.

Консерваторська філософія сталого розвитку, навпаки, підтримується політиками, бізнесменами та технократами, які ставлять пріоритет економічного зростання вище за якість життя та стан екосистем. Вона визнає ефективність ринкових механізмів у стимулюванні нових екологічно чистих технологій і вважає, що економічний розвиток може бути узгоджений з екологічними умовами без значних змін існуючих систем управління. Основна увага приділяється підвищенню матеріального благополуччя шляхом ефективного використання ресурсів і стимулювання нових технологічних рішень [11, с. 112].

Системна філософія сталого розвитку, яку А. Папудзинський описує як протиставлення консерваторській, надає пріоритет стану екосистем над економічним зростанням та матеріальним комфортом. Вона заперечує можливість включення екологічних вигод та зовнішніх витрат у економічні розрахунки, підкреслюючи, що екологічні цінності не можуть бути виражені у грошових термінах. Ця філософія пропонує радикальне переосмислення економічних, соціальних та політичних систем для досягнення сталого розвитку, де збереження динамічної рівноваги екосистем розглядається як основна умова якості життя [11, с. 113-114]. Вчений також детально розглядає основні філософські припущення кожної з цих версій.

Прагматична філософія ґрунтується на переконанні, що людство займає особливе місце у всесвіті та має право трактувати природу як належне йому середовище, водночас людина є соціальною істотою, здатною досягти самореалізації лише у взаємодії з іншими людьми, найважливішою цінністю є солідарність, а розвиток та прогрес є невід'ємною частиною історичного процесу. Консерваторська філософія акцентує увагу на економічному зростанні та визнає ринкові механізми як ключові для стимулювання екологічних інновацій. Системна філософія, навпаки, підкреслює, що людство є лише частиною природи і повинно співіснувати з нею у гармонії, при цьому найважливішою цінністю є життя у всіх його проявах.

Таким чином, на основі аналізу згаданої праці проглядається, що кожна з трьох філософій сталого розвитку - прагматична, консерваторська та системна - пропонує різні підходи до інтеграції економічних, соціальних та екологічних аспектів, забезпечуючи різноманітність методів та акцентів у розумінні і реалізації концепції сталого розвитку.

У науковому дослідженні А. Фергус та Дж. Роуні [7] проводять критичний аналіз концепції сталого розвитку крізь призму епістемологічних рамок та етики вибору. Дискурсивні практики відіграють ключову роль у формуванні суспільного контексту, потенційно спонукаючи фундаментальні зрушення в епістемологічних парадигмах, необхідних для реалізації концепції сталого розвитку. Застосовуючи фукодінську перспективу, А. Фергус та Дж. Роуні виявляють вплив дискурсу на конструювання семантичного поля сталого розвитку, обґрунтовуючи необхідність епістемологічної трансформації для досягнення інтегративного та інклюзивного розвитку.

Превалююча епістемологічна структура, базована на економічній раціональності, домінує в суспільному дискурсі, тим самим обмежуючи потенціал для розвитку інклюзивного нарративу щодо сталого розвитку. Дослідники зазначають, що дефініція сталого розвитку, артикульована комісією Брунтланд, була інкорпорована в цей дискурс та модифікована під впливом існуючих

наративів, що призвело до редукції можливостей для обговорення потенціалу сталого розвитку в термінах інтерактивного підходу до суспільного розвитку.

Не менш важливо акцентувати на значущості філософських концепцій Ю. Габермаса та М. Фуко для осмислення сталого розвитку. Габермасівська теорія комунікативної дії підкреслює важливість досягнення консенсусу в суспільстві, тоді як фукодінський аналіз фокусується на владі та дискурсі як фундаментальних елементах семантичного конструювання. Виникає необхідність трансформації епістемологічного фундаменту суспільства, пропонуючи перехід від економічної раціональності до більш інтегрованого підходу, що інкорпорує різноманітні епістемологічні перспективи та аксіологічні системи [7].

А. Фергус та Дж. Роуні аргументують, що філософська рефлексія є імперативом для визначення раціональності проекту сталого розвитку та експлікації імпліцитних передумов, які лежать в основі різноманітних теоретичних і практичних інтерпретацій цієї концепції. Це сприяє міждисциплінарним науковим дослідженням, забезпечує інтеграцію результатів у дискурсивне поле інших дисциплін та розвиток холістичних моделей реальності, а також забезпечує нормативні та аксіологічні засади, необхідні для ефективного вирішення глобальних та інтергенераційних проблем сучасності.

А. Плахчак та Д. Мукарутесі розглядають концепцію сталого розвитку крізь призму деонтологічної етики [12], наголошуючи на важливості моральних обов'язків для досягнення балансу між екологічною цілісністю, економічною життєздатністю та соціальним добробутом. Дослідники виділяють три ключові моральні обов'язки сталого розвитку: задоволення людських потреб, повага до планетарних меж та забезпечення соціальної рівності. Спираючись на роботи І. Канта і Дж. Роулза, вони аргументують, що деонтологічна етика пропонує міцний моральний фундамент для дій, спрямованих на сталий розвиток.

Кантівський категоричний імператив підкреслює необхідність універсальності етичних принципів та справедливості у прийнятті рішень щодо довкілля та суспільства. Концепція соціальної рівності Роулза акцентує увагу на забезпеченні рівних можливостей та справедливому розподілі ресурсів, що є критичним для досягнення цілей сталого розвитку. Варто наголосити на важливості поваги до планетарних меж, що передбачає відповідальне управління ресурсами в межах регенеративної здатності екосистем. Деонтологічний підхід пропонує всеохоплюючу етичну основу для досягнення сталого розвитку, враховуючи обов'язки як перед сучасними, так і майбутніми поколіннями, сприяючи формуванню суспільства, яке поважає екологічні обмеження та прагне до соціальної справедливості [12].

У контексті епістемологічних дискурсів та аксіологічних парадигм, що формують канони транснаціональної політики щодо захисту навколишнього середовища, концепт сталого розвитку виник як синтез раціонального осмислення економічних, екологічних та соціальних детермінант. Його генеза є результатом синергії зусиль представників політичної, підприємницької та наукової сфер. Дана концепція сформувалася в умовах радикальних пропозицій щодо вирішення екологічних проблем, запропонованих філософами-екологами та екоетиками на початку 1970-х років. Однак її неможливо відокремити від філософської рефлексії, оскільки остання необхідна для верифікації раціональності цього новітнього проекту в дослідженні та вирішенні найбільш гострих соціальних, економічних та природних проблем глобального та міжгенераційного характеру.

Виявлення прихованих онтологічних та гносеологічних припущень, що

лежать в основі різноманітних теоретичних та практичних імплементацій концепту сталого розвитку, уможлиблює глибше розуміння альтернативних пропозицій та їх продуктивний аналіз. Це сприяє проведенню міждисциплінарних наукових розвідок, “трансляції” результатів на мову інших дисциплін та розвитку компетенцій зі створення холістичних моделей реальності. Більше того, філософія забезпечує норми та цінності, необхідні для ефективного розв'язання дилем, з якими стикається сучасний світ [12, с. 115-116].

Отже, філософська рефлексія над концептом сталого розвитку не лише поглиблює розуміння його різноманітних аспектів, але й сприяє інтеграції наукових досліджень та розробці цілісних підходів до вирішення екологічних, економічних та соціальних проблем. Це дозволяє врахувати комплексність та багатовимірність сучасних викликів і формувати стратегії, що ґрунтуються на глибинному розумінні взаємозв'язків між різними сферами суспільного буття.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Концепція сталого розвитку, сформульована як відповідь на глобальні виклики сучасності, являє собою комплексний підхід до гармонійного розвитку суспільства, що поєднує економічні, екологічні та соціальні аспекти. Аналіз історичних та сучасних філософських підходів до сталого розвитку, проведений у цій статті, дозволяє дійти низки важливих висновків.

Основоположні праці, такі як звіт “Межі зростання”, книга Ерлеха Шумахера “Мале - це прекрасно” та праця Елвіна Тофлера “Третя хвиля”, стали ключовими віхами у розвитку концепції сталого розвитку. Вони висвітлили критичні проблеми, пов'язані з необмеженим економічним зростанням, і запропонували нові підходи до управління ресурсами, які враховують соціальні та екологічні вимоги.

Глобальні ініціативи та конференції, такі як Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку 1992 року та публікація Хартії Землі, відіграли важливу роль у формуванні сучасного розуміння сталого розвитку. Ці ініціативи сприяли утвердженню концепції сталого розвитку на міжнародному рівні, підкресливши важливість інтеграції економічних, соціальних та екологічних вимірів у процес прийняття рішень.

Філософський аналіз сталого розвитку виявив різноманітність підходів до цієї концепції. Філософські парадигми, представлені в роботах сучасних дослідників, показують, що сталий розвиток може бути розглянутий з різних епістемологічних перспектив. Прагматична, консерваторська та системна філософії пропонують різні шляхи досягнення гармонійного розвитку, кожен з яких має свої переваги та обмеження.

Соціально-філософські основи сталого розвитку наголошують на важливості соціальної рівності, справедливого розподілу ресурсів та забезпечення людських потреб. У сучасному соціокультурному дискурсі концепція сталого розвитку стає провідною парадигмою, яка орієнтована на створення умов для соціальної рівності та рівноправного суспільного устрою.

Аналіз концепції сталого розвитку дозволяє зробити висновок, що дана концепція є критично важливою для забезпечення довгострокового розвитку людства. Інтеграція економічних, соціальних та екологічних аспектів є необхідною умовою для досягнення стійкого розвитку. Філософська рефлексія над концепцією сталого розвитку сприяє глибшому розумінню її принципів та надає основу для подальших досліджень і практичної реалізації. Таким чином, сталий розвиток постає не лише як наукова концепція, але й як етичний та соціальний

імператив, що має бути врахований у всіх аспектах суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Гриньків, АП 2019, 'Соціокультурна vs соціально-культурна діяльність', *Гілея: Філософські науки*, Вип. 146 (7), с. 53-56.
2. Нерсесян, ГА 2013, 'Сталий розвиток починається в головах людей: соціально-філософські аспекти інтерпретації', *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. Політологія. Соціологія. Право, Вип. 4, с. 68-75.
3. Bekh, Y et al. 2019, Corporate social responsibility as an ethical composition of business management: Regulation on the state level, *Journal of Legal, Ethical and Regulatory*, Issue 22, pp. 1-5.
4. Berg, C 2019, *Sustainable action: Overcoming the barriers*, New York: Routledge.
5. Borshchuk, E & Lysachok, A 2022, 'Theoretical and applied principles of formation of sustainable development investment policy', *Scientific Perspectives*, 10 (16). Available from : <<https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10>>. [21 August 2024].
6. Deloitte 2023 CxO Sustainability Report 2023, *Global CSR trends*, Deloitte. Available from : <<https://www.deloitte.com/global/en/issues/climate/content/deloitte-cxo-sustainability-report.html>>. [21 August 2024].
7. Fergus, A & Rowney, J 2005, 'Sustainable development: Epistemological frameworks & an ethic of choice', *Journal of Business Ethics*, 57, pp. 197-207. Available from : <<https://doi.org/10.1007/s10551-004-5093-6>>. [21 August 2024].
8. Hull, Z 2008, 'Sustainable development: Premises, understanding and prospects', *Sustainable Development*, 16(2), pp. 73-80. Available from : <<https://doi.org/10.1002/sd.337>> [21 August 2024].
9. Martens, E & Schnädelbach, H 1995, 'O aktualnej sytuacji filozofii', In: *Filozofia. Podstawowe pytania*, Warsaw: WP, pp. 33-56.
10. Meadows, DH, Meadows, DL, Randers, J & Behrens III, WW 1972, *The limits to growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*, New York: Universe Books.
11. Papuziński, A 2008, 'The philosophical dimension to the principle of sustainable development in the Polish scientific literature', *Sustainable Development*, 16(2), pp. 109-116. Available from : <<https://doi.org/10.1002/sd.338>>. [21 August 2024].
12. Płachciak, A & Mukarutesi, D 2020, 'The deontological perspective of sustainable development', *Annales. Ethics in Economic Life*, 23 (1), pp. 83-96. Available from : <<https://doi.org/10.18778/1899-2226.23.1.05>>. [21 August 2024].
13. Schumacher, EF 1993, *Small is beautiful: A study of economics as if people mattered*, London: Vintage.
14. Toffler, A 1980, *The third wave*, New York: Morrow.
15. UNESCO, *Education for sustainable development*. Education and science at the threshold of the third millennium: Theses of the International Congress (for 50th aniv. of UNESCO). Available from : <<http://www.unesco.org/education/desd>>. [21 August 2024].
16. United Nations 2021, *The Sustainable Development Goals Report 2021*. Available from : <<https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2021.pdf>>. [21 August 2024].
17. Will, A (n/d/), *Learning for sustainability: Sustainable development*. Available from : <<https://learningforsustainability.net/susdev/>>. [21 August 2024].
18. *World Commission on Environment and Development (WCED) 1987, Our common future*, Vol. 17(1), pp. 1-91.

References:

1. Hrynkiw, AP 2019, 'Sotsiokulturna vs sotsialno-kulturna diialnist (Sociocultural vs social-cultural activity)', *Hileia: Filozofski nauky*, Vyp. 146 (7), s. 53-56.
2. Nersesian, HA 2013, 'Stalyi rozvytok pochynaietsia v holovakh liudei: sotsialno-filozofski aspekty interpretatsii (Sustainable development begins in people's minds: Social-

- philosophical aspects of interpretation)', *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut". Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*, Vyp. 4, s. 68-75.
3. Bekh, Y et al. 2019, Corporate social responsibility as an ethical composition of business management: Regulation on the state level, *Journal of Legal, Ethical and Regulatory*, Issue 22, pp. 1-5.
  4. Berg, C 2019, *Sustainable action: Overcoming the barriers*, New York: Routledge.
  5. Borshchuk, E & Lysachok, A 2022, 'Theoretical and applied principles of formation of sustainable development investment policy', *Scientific Perspectives*, 10 (16). Available from : <<https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10>>. [21 August 2024].
  6. Deloitte 2023 CxO Sustainability Report 2023, *Global CSR trends*, Deloitte. Available from : <<https://www.deloitte.com/global/en/issues/climate/content/deloitte-cxo-sustainability-report.html>>. [21 August 2024].
  7. Fergus, A & Rowney, J 2005, 'Sustainable development: Epistemological frameworks & an ethic of choice', *Journal of Business Ethics*, 57, pp. 197-207. Available from : <<https://doi.org/10.1007/s10551-004-5093-6>>. [21 August 2024].
  19. Hull, Z 2008, 'Sustainable development: Premises, understanding and prospects', *Sustainable Development*, 16(2), pp. 73-80. Available from : <<https://doi.org/10.1002/sd.337>> [21 August 2024].
  8. Martens, E & Schnädelbach, H 1995, 'O aktualnej sytuacji filozofii', In: *Filozofia. Podstawowe pytania*, Warsaw: WP, pp. 33-56.
  9. Meadows, DH, Meadows, DL, Randers, J & Behrens III, WW 1972, *The limits to growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*, New York: Universe Books.
  10. Papuziński, A 2008, 'The philosophical dimension to the principle of sustainable development in the Polish scientific literature', *Sustainable Development*, 16(2), pp. 109-116. Available from : <<https://doi.org/10.1002/sd.338>>. [21 August 2024].
  11. Płachciak, A & Mukarutesi, D 2020, 'The deontological perspective of sustainable development', *Annales. Ethics in Economic Life*, 23 (1), pp. 83-96. Available from : <<https://doi.org/10.18778/1899-2226.23.1.05>>. [21 August 2024].
  12. Schumacher, EF 1993, *Small is beautiful: A study of economics as if people mattered*, London: Vintage.
  13. Toffler, A 1980, *The third wave*, New York: Morrow.
  14. UNESCO, *Education for sustainable development*. Education and science at the threshold of the third millennium: Theses of the International Congress (for 50th aniv. of UNESCO). Available from : <<http://www.unesco.org/education/desd>>. [21 August 2024].
  15. United Nations 2021, *The Sustainable Development Goals Report 2021*. Available from : <<https://unstats.un.org/sdgs/report/2021/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2021.pdf>>. [21 August 2024].
  16. Will, A (n/d/), *Learning for sustainability: Sustainable development*. Available from : <<https://learningforsustainability.net/susdev/>>. [21 August 2024].
  17. *World Commission on Environment and Development (WCED) 1987*, Our common future, Vol. 17(1), pp. 1-91.